

Supported by a grant from
Iceland, Liechtenstein and Norway
through the EEA Financial Mechanism

INSPECTORATUL GENERAL AL POLIȚIEI ROMÂNE

AGENȚIA NAȚIONALĂ ANTIDROG

ADMINISTRAȚIA NAȚIONALĂ A PENITENCIARELOR

DIRECȚIA DE PROBAȚIUNE

NORWEGIAN CORRECTIONAL SERVICES

KRIMINALOMSORGEN

DEPARTMENT OF PUBLIC HEALTH

MINISTRY OF
HEALTH AND CARE SERVICES

PHOENIX HAGA NORWAY

Direcția de Probațiune, în colaborare cu Ministerul Justiției și Poliției din Norvegia, Ministerul Sănătății și Serviciilor Sociale din Norvegia cu participarea specialiștilor din cadrul organizației Phoenix Haga, au inițiat implementarea proiectului RO-0034 „Crearea a 3 comunități terapeutice în Penitenciarele Rahova, Jilava și Târgșor” finanțat prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European.

Scopul principal al proiectului este înființarea și operaționalizarea a trei comunități terapeutice pentru consumatorii de droguri în sistemul penitenciar din România.

Consumul și traficul de droguri constituie un element de preocupare pentru toate țările lumii. Date fiind complexitatea, caracterul multidimensional și caracteristicile de dinamism și schimbare ale acestui fenomen, sunt evidente dificultățile de abordare terapeutică, structurată și eficientă. În demersurile de acordare a asistenței

comprehensive, este important să se acorde prioritate problemelor asociate consumului, dependenței și consecințelor sale.

Ca parte integrantă a societății, penitenciarele nu pot rămâne în afara acestei problematici: creșterea ponderii infracțiunilor care au legătură cu traficul, uzul și abuzul de droguri a determinat creșterea numărului de persoane dependente de droguri private de libertate.

Crearea de comunități terapeutice destinate persoanelor cu probleme de adicție în penitenciarele românești se înscrie și pe direcția eforturilor *Direcției Reintegrare Socială* din *Administrația Națională a Penitenciarelor* de a veni în întâmpinarea realităților evidențiate de activitatea practică, și anume creșterea incidenței foștilor toxicomani, a traficanților de droguri și a persoanelor private de libertate care au comis infracțiuni asociate consumului/dependenței de substanțe.

Comunitatea terapeutică (CT) este un sistem de tratament cu o structură rezidențială, destinat persoanelor dependente de droguri. Ea oferă un mediu foarte bine structurat, similar unei familii funcționale, cu o ierarhie care reflectă diferite grade de asumare a responsabilității și de progres în tratament al rezidenților. Din punct de vedere terapeutic, acest program de tratament se bazează pe impactul vieții comunitare și pe sprijinul din partea egalilor, comunitatea în sine reprezentând metoda de tratament.

Specificul comunității terapeutice este dat de următoarele aspecte:

- Dependența de drog este considerată o condiție care afectează persoana în integralitatea ei, consumul fiind doar un simptom al problemelor subiacente, de ordin psihologic și social, cu care persoana trebuie să învețe să se confrunte.
- Comunitatea terapeutică presupune evitarea oricărei forme de instituționalizare care ar putea favoriza transferarea răspunderii cu privire la recuperare asupra consilierului sau a oricărei alte persoane și implică asumarea responsabilității de către însăși persoana dependentă de droguri. Reprezintă o abordare de tratament care promovează practicarea ajutorului reciproc între membrii comunității.
- Comunitatea terapeutică oferă rezidentului oportunitatea de a-și depăși limitele impuse de stilul de viață dependent.

- Efectul cumulat al contextului, persoanelor, regulilor și normelor care guvernează interacțiunea membrilor creează un anumit impact fizic, emoțional, social și moral asupra individului. Impresia cu care rămâne o persoană la intrarea în comunitate este aceea de disciplină, ordine, scopuri comune și efort colectiv.
- Comunitatea terapeutică reproduce modelul unei familii și societăți funcționale, având o structură ierarhică, formată din membri cu vârste și experiențe diferite și care se găsesc în faze diferite de tratament. Fiecare membru are un rol definit și responsabilități pentru susținerea funcționării adecvate a comunității. Sunt stabilite reguli pe care membrii se angajează să le respecte cu strictețe după ce intră în comunitate.

Scopurile unei comunități terapeutice pentru foștii consumatori de droguri sunt menținerea abstenenței față de droguri/substanțe, reabilitarea rezidenților prin schimbări permanente la nivelul sistemului de valori, al identității și al stilului de viață, obținerea și interiorizarea unor modele comportamentale corecte, schimbarea concepției negative despre sine, menținerea unor relații autentice cu ceilalți și, în consecință, redobândirea capacității de a se bucura de propria viață.

Programul de tip CT presupune o abordare de tratament intensivă, unitară, prin care rezidenții învață să se ajute singuri, abordare care este complementară cu un model de tratament tradițional bazat pe asistență medicală, psihiatrică sau psihologică.

Toate demersurile specifice într-o comunitate terapeutică constituită în penitenciar urmăresc următoarele **obiective principale**:

- Să asigure rezidentului un mediu propice pentru derularea unui proces de maturizare personală și autocunoaștere, facilitând reintegrarea socială prin renunțarea la droguri pentru o perioadă cât mai îndelungată;
- Să furnizeze ajutor în scopul conștientizării resurselor personale;
- Să creeze rezidentului condiții favorabile pentru îmbunătățirea imaginii de sine;
- Să furnizeze ajutor în scopul conștientizării cauzelor consumului și dependenței de droguri, precum și legăturii dintre consum și comiterea de fapte antisociale;

- Să formeze și să consolideze deprinderile de comunicare, ajutor reciproc, comportament prosocial și asumarea responsabilității.

Comunitatea terapeutică acționează în următoarele arii:

- formativ - educativă;
- lucrativă (prin munca din cadrul penitenciarului);
- socială;
- psihologică;
- recreațională, sportivă și de ocupare a timpului liber;

Conceptele de bază ale CT sunt:

- ***Comunitatea terapeutică are o structură ierarhică în care fiecare rezident îndeplinește un rol anume***

Structura ierarhică de tip familial oferă rezidenților șansa de a avea responsabilități variate. Atât îndeplinirea activităților, cât și comunicarea din interiorul CT se realizează cu respectarea ierarhiei, care oferă rezidenților un set nou de valori personale, învățându-i să respecte legile, valorile și regulile societății.

- ***Personalul reprezintă un model de conduită pentru rezidenți***

Membrii personalului, ca parte a comunității, promovează *comunitatea ca metodă*, demonstrează respectarea regulilor și însușirea principiilor recuperării, cele ale unui mod de viață corect și sprijină activ rezidenții să se folosească de CT pentru obținerea rezultatelor scontate.

Membrii personalului acționează ca autorități raționale consecvente și demne de încredere, ca *modele de comportament pozitiv* și facilitatori, ghidând programul terapeutic și procesele de învățare care presupun oferirea de ajutor reciproc, precum și dobândirea capacității de a se ajuta pe sine. Pentru rezidenții care au avut în trecut dificultăți cu respectarea autorității, programul structurat oferă oportunități de a interacționa pozitiv cu aceasta.

Rezidenții observă și urmăresc obiceiurile legate de muncă ale membrilor personalului, felul cum aceștia relaționează cu ceilalți membri, cum își gestionează emoțiile etc. Treptat, ei adoptă principiile de recuperare și stilul de viață corect și aspiră, în mod gradual, să devină modele de comportament pentru ceilalți.

- **Rezidenții văzuți ca modele de comportament (role-models)**

Comunitatea este un spațiu al învățării sociale, modelele de comportament fiind parte importantă a procesului de schimbare în CT; comportamentele și atitudinile prosoziale identificate la ceilalți ghidează propriul proces de schimbare. Pe măsură ce progresează cu ajutorul programului, rezidenții oferă feedback celorlalți în legătură cu procesul de schimbare și servesc drept exemple în acest sens.

Poziția rezidenților ca modele de comportament (*role-models*) garantează caracterul continuu al procesului de învățare socială, prin care rezidenții nou intrați în CT învață să respecte autoritatea, să accepte critica într-un mod constructiv și feedback-ul. Fiind modele de comportament, aceștia sunt un exemplu de dezvoltare personală pentru ceilalți rezidenți. Puterea și integritatea unei CT sunt determinate de numărul și calitatea modelelor de comportament.

Pentru a fi *model de comportament* o persoană trebuie:

- să se comporte potrivit așteptărilor CT cu privire la recuperare și la modul de viață corect;
- să reprezinte un exemplu pozitiv de urmat pentru ceilalți rezidenți;
- să manifeste grijă responsabilă pentru ceilalți;
- să își asume responsabilitatea;
- să se comporte „*ca și cum*” (*act as if*), atunci când este necesar.

- **Existența feedback-ului între rezidenți și personal**

Sursa principală de învățare și feedback pentru schimbarea individuală o reprezintă observațiile membrilor și reacțiile autentice față de individ. În CT rezidenții primesc feedback continuu, atât de consolidare, cât și corectiv, de la ceilalți rezidenți și de la membrii personalului. Acesta se face sub forma sugestiilor și recomandărilor pentru a se asigura aderarea la proceduri și pentru a se evalua efectul schimbărilor. Oferirea feedback-ului este responsabilitatea tuturor membrilor CT. Maniera în care acesta este transmis celorlalți trebuie să fie însoțită de grijă responsabilă.

- **Existența relațiilor interpersonale sănătoase**

Relațiile sociale ale foștilor consumatori de droguri sunt marcate de consumul de substanțe, neîncredere, dezamăgiri repetate, dependență, exploatare, abuz și câteodată violență.

Astfel, rezidenților le lipsesc adesea abilitățile și curajul necesare pentru a fi autentici în relațiile cu cei din jurul lor. De multe ori, la intrarea în CT ei încearcă să mențină același stil/mod de viață familiar, însă pe măsură ce trec prin fazele de tratament, ei învață ce este prietenia, împărtășindu-și sentimentele și gândurile și provocându-i pe alții să se schimbe și ei. Prietenii pot dura o viață și devin baza noilor rețele sociale ale rezidenților.

Membrii personalului trebuie să înțeleagă problemele legate de relaționare și maniera în care pot fi ele abordate în cadrul procesului de recuperare în CT.

De asemenea, ei trebuie să încurajeze ajutorul de sine prin: promovarea relațiilor de tip familial și de prietenie sănătoase între rezidenți, încurajarea acestora de a deveni modele de comportament și de avansare în funcție/poziție, sprijinirea rezidenților de a folosi comunitatea ca instrument de dezvoltare a abilităților de relaționare

- ***Comunicare deschisă și autodezvăluire***

Existența unui sistem de comunicare deschisă facilitează șansele de recuperare. Rezidenții se angajează în mod gradual în procesul de comunicare deschisă și dezvăluire personală doar atunci când simt că CT este un mediu sigur. Inițial, procesul începe cu membrii personalului și continuă apoi în cadrul grupului. În CT nu există secrete, atunci când cineva încalcă regulile, acest lucru este adus la cunoștința întregii comunități, pentru a se menține sentimentul de siguranță și integritatea. De asemenea, toate eșecurile sunt discutate în mod deschis, depășirea acestora facilitând continuarea proceselor de recuperare și de învățare.

Împărtășirea sentimentelor în fața celorlalți este o parte importantă a procesului de auto-recuperare, rezidenții înțelegând că nu sunt singurii care trec printr-un astfel de proces. Autodezvăluirea este încurajată permanent; rezidenții nu se autodezvăluie oricând și oricui, uneori ei aleg să facă acest lucru în fața tuturor membrilor, în cadrul întâlnirilor de dimineață sau de seară, iar alteori doar unor rezidenți/membri ai personalului în care au încredere.

- ***Învățarea colectivă***

Rezidenții experimentează învățarea colectivă pe parcursul îndeplinirii sarcinilor, în timpul procesului de învățare și pe măsură ce se vindecă în întâlniri, ore de curs la școală și alte activități. În mod virtual, aceste procese de învățare și vindecare, esențiale

pentru recuperare și dezvoltare personală, au loc cu ajutorul rezidenților care sunt modele de comportament.

- ***Însușirea limbajului și culturii CT***

Rezidenții internalizează treptat cultura și limbajul folosit în CT pe măsură ce progresează și se asimilează culturii procesului de schimbare din CT.

Un program destinat tratamentului tulburărilor legate de consumul de droguri este eficient în măsura în care personalul este bine pregătit. Un program implementat de o echipă coordonată, unită, care cooperează și se bazează pe susținere reciprocă, caracterizată prin optimism, inspirație și încredere, va contribui la crearea unui mediu de tratament capabil să contribuie la sănătatea bio-psiho-socială a rezidenților.

Calitatea alianței terapeutice va influența atât experiența rezidentului, cât și rezultatele tratamentului.

Prin acest program au trecut **25** de rezidente, o parte dintre ele au fost eliberate condiționat, iar în prezent mai sunt **11** persoane care lucrează la propria lor vindecare.